

Starczewski, Stanisław

Przyczynek do historii 4 Pułku Strzelców Konnych Ziemi Łęczyckiej : Pułk w dniach Przewrotu Majowego

Notatki Płockie 38/1-154, 14-16

1993

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

PRZYCZYNEK DO HISTORII 4 PUŁKU STRZELCÓW KONNYCH ZIEMI ŁĘCZYCKIEJ

Pułk w dniach Przewrotu Majowego

Jak zachował się 4 pułk Strzelców Konnych w czasie tzw. "Przewrotu Majowego"? Dzisiaj odpowiedź na to pytanie nie jest łatwa a dokumenty, literatura i nieliczne relacje świadków, związane z tymi wydarzeniami, które udało mi się uzyskać, pozostawiają niewielki cień wątpliwości co do jednoznacznej oceny.

Zacznijmy od usytuowania 4 pSK w zależności służbowej. Pułkiem dowodził w tym czasie ppłk Zygmunt Lecewicz /23 II 1925 r. - 12 IV 1929 r./.

Razem z 11 pułkiem Ułanów, stacjonującym w Ciechanowie pułk podlegał 13-iej Brygadzie Kawalerii, której dowództwo mieściło się w Płocku /dowódca - do 29 XI 1926 r. - płk Mikołaj Koiszewski/. 13-ta Brygada Kawalerii wchodziła w skład 2-giej Dywizji Kawalerii - razem z 12-tą BK oraz 1-szą BK, której dowództwo, jak i dowództwo dywizji, mieściło się w Warszawie. Dywizją dowodził w tym czasie /od 11 I 1926 r./ gen.bryg. Gustaw Orlicz-Dreszer. General ten należał do grupy oficerów oddanych Marszałkowi Piłsudskiemu i przygotowujących działania wojskowe.

Sięgnijmy teraz do dokumentów, datowanych w czasie lub przed i po zakończeniu walk. Jakie informacje można znaleźć w teczce Rozkazów Dziennych 4 pSK z tego okresu, przechowywanych w Centralnym Archiwum Wojskowym?

"R.Dz.Nr 106 z 10 maja 1926 r. - **p.5. Przyjazd attache's wojsk zagran.** - W dniu jutrzejszym o go-

11 maja 1926 r. w 4 pułku Strzelców Konnych Płocku przebywali attaches: czeski, angielski, lotewski, sowiecki, włoski, japoński. Na zdjęciu także: por Edward Gosiewicz, ppułk. Zygmunt Lecewicz, rtm Leon Pożałowski, mjr. Jan Starczewski, por. Leopold Peszkowski

dzinie 8-ej przyjeżdżają attache's wojsk zagranicznych celem zwiedzenia pułku. Polecam, aby wszędzie było czysto i porządnie. Szczegółowe zarządzenia wydałem w dniu dzisiejszym podczas odprawy oficerskiej - Dowódca Pułku /-/ Lecewicz Ppłk"

Na zdjęciu, wykonanym 11 maja 1926 r., oprócz attache's Czechosłowacji, Anglii, Łotwy, Sowieców, Włoch i Japoni - jest d-ca pułku ppłk Lecewicz, kwartmistrz mjr Starczewski Jan, rtm. Rożałowski Leon, por. Peszkowski Leopold i trzech poruczników n/n. - Następnego 12 dnia maja, w Warszawie na ulicach padną strzały a w jednym z podstołecznych pułków kawalerii trwa wizyta attache's wojsk zagranicznych! Czyżby nie wiedzieli o przygotowywanym zamachu stanu? A może właśnie chcieli dowiedzieć się coś w "terenie"?

Cofnijmy się jeszcze do wcześniejszych dni majowych.

"R.Dz.Nr 101, Płock, dn. 4.5.1926 r. - **p.6. Wyjazd i objęcie D-twa Pułku** - W myśl rozkazu DOK Nr 1. Sztab, Oddział Wyszkol., L.dz.2326/Wyszk.Tjn. z dnia 7.4.b.r. w dniu dzisiejszym wyjeżdżam służbowo na grę wojenną do DOK i 2-iej Dyw. Kaw. Dowództwo pułku w zastępstwie obejmuje mjr Starczewski. - Dowódca pułku /-/ Lecewicz Ppłk". - Następne rozkazy podpisał w zastępstwie d-cy pułku mjr Starczewski. Pułkownik Lecewicz powrócił do garnizonu i objął dowództwo pułku w dniu 9 maja 1926 r. Podpisał zatem wspomniany rozkaz Nr 106, a także Nr 107 oraz Nr 108. z 12 maja 1926 r. Rozkazów Nr 109 i 111 brak jest w teczce, przechowywanej w CAW. Natomiast R.Dz.Nr 110 /na dzień 16 i 17 maja/, datowany w Płocku, dn. 15.5.1926 r., zawiera jedynie punkty, dotyczące wyznaczenia służby. I tak:

"15 maja 1926 r. - oficer inspekcyjny Garnizonu i Pułku-por. Czajkowski

16 maja 1926 r. - oficer inspekcyjny pułku - por. Sotkiewicz

17 maja 1926 r. - oficer inspekcyjny Garnizonu i Pułku-por. Gonera"

Rozkaz podpisał w zastępstwie d-cy pułku - mjr Starczewski.

Warto zanotować dwa punkty R.Dz. Nr 112, wydanego w Płocku 18 maja.

p.3. Powrót z urlopu - Dnia bm Mjr Jahimowski powrócił z sześciotygodniowego urlopu zdrowotnego. Majorowi Jahimowskiemu powierzam w zastępstwie dowództwo Szwadronu Zapasowego...

p.5. **Powrót pułku** - W dniu wczorajszym pułk powrócił z rejonu Blonie do Płocka. - Dowódca Pułku /-/ Lecewicz Ppłk".

I to jest chyba jedna z najważniejszych informacji, uzyskanych z rozkazów dziennych. Pułk wyszedł z garnizonu i skierował się w stronę Warszawy. Doszedł do rejonu Blonie. Pułk prowadził jego dowódca ppłk Lecewicz, bo rozkazy dzienne, datowane podpisał w zastępstwie dowódcy mjr Starczewski. Pamiętajmy, że R.Dz. Nr 108, z 12 maja podpisany był jeszcze przez ppłk Lecewicza - a zatem pułk wyszedł z garnizonu nie wcześniej niż 12, a może nawet 13 maja.¹ Jakie dodatkowe informacje można by znaleźć w brakujących rozkazach Nr 109 i 111 - nie wiemy - jak również, czy ppłk Lecewicz otrzymał rozkaz wymarszu, czy też sam podjął decyzję wyjścia z garnizonu. Pewne sugestie układów politycznych w pułku może nasuwać fakt, że pomimo wyznaczenia w dn. 14 IV 1926 r. /R.Dz. Nr 85, p.2./ przez dowódcę pułku na swego zastępcę mjr Antoniego Iwanowskiego, z powodu wyjazdu w dniu 11 kwietnia na trzymiesięczny kurs stałego zastępcy, ppłk SG Grabowskiego Tadeusza - ppłk Lecewicz przekazuje czasowo dowództwo pułku w omawianym okresie mjr Janowi Starczewskiemu, który pozostaje w garnizonie.

I jeszcze dokumenty! W teczce rozkazów 2-giej Dywizji Kawalerii znajdujemy R.Dz. Nr 21/26 z dnia 18 maja - a w nim punkt, dotyczący zaprowiantowania /oprócz pułków warszawskich/: 5 p.Ul. /Ostrołęka/, 11 p.Ul. /Ciechanów/, 7 p.Ul. /Mińsk Mazowiecki/ oraz 1 p.Strz.Kon. /Garwolin/. A więc te cztery pułki 2-iej Dywizji Kawalerii dotarły do Warszawy - 4 p.Strz.Kon. rozkaz w/w nie podaje.

"Zestawienie Statystyczne Komisji Likwidacyjnej gen. broni Lucjana Żeligowskiego o stratach w ludziach w czasie od 12-go do 15-go maja 1926 r." wspomniane pułki, /oprócz 11 p.Ul.-?/ wymienia; 4-go pSK w zestawieniu nie ma. Z innych pułków kawalerii spoza Warszawy podano jeszcze po stronie Marszałka 22 p.Ul. /Brody/ a po stronie rządowej 17 p.Ul. /Leszno Wielkopolskie/.

Następny dokument, z którego fragment zacytuje, to "Rozkaz operacyjny Nr 1, dowódcy 17-iej Dyw.Piech., gen.bryg. Stanisława Taczaka, do dowódców 69 pp i 17 pp - datowany 14 maja 1926r., godz. 22³⁰, Ożarów. Stacja kolejowa" - ... oddziały zbuntowane...21,22,36 i 37 pp; -1 p. Szw., 7 p.Ul., 11 p.Ul.-... **jakoby neutralny internowano 1-szy i 4-ty pułk Strzelców Konnych i część 30 pp...**"²

Czy zatem otrzymaliśmy odpowiedź na pytanie, jak zachował się 4 pSK w czasie wypadków majowych? - Istnieje jeszcze jeden dokument, który jak spodziewałem się, powinien dać pełną odpowiedź. Wnosi on dużo interesującego materiału do tematu, ale cięń wątpliwości pozostaje. Jest to "Sprawozdanie z działalności między 10 a 20 maja 1926 r.", które to sprawozdania na podstawie rozkazu Nr 449/KL, Komisji Likwidacyjnej gen. L. Żeligowskiego, zobowiązani byli przesłać do wspomnianej "Komisji", dowódcy wszystkich oddziałów wojskowych oraz niektórzy wyżsi dowódcy, biorący udział w wypadkach majowych. Takie sprawozdanie przedłożył

również ppłk Lecewicz, dowódca 4 pSK. Znajduje się ono w "Zespole Akt Komisji Likwidacyjnej...", który to "Zespół" przechowywany jest w Instytucie Józefa Piłsudskiego w Nowym Jorku.

W dokumencie tym jest potwierdzenie daty wymarszu pułku z garnizonu Płock, tj. 13 maja 1926 r. o godzinie 17-tej oraz informacje:

- pułk wyruszył w myśl rozkazu telefonicznego Dowództwa 2-iej Dywizji Kawalerii /przez Oficera Sztabu 13-iej Brygady Kawalerii, rtm Baranowskiego/;

- od wymarszu pułku do dnia 15-go maja 1926 r., godz. 13-iej przy pułku znajdował się Dowódca 13ej Br.Kaw., plk Koiszewski;

- dnia 14 maja 1926 r. o godz. 2³⁰ pułk przybył do wsi Rębowa k/Wyszogrodu 43 km od Płocka/, skąd o godz. 7³⁰ wyruszył do Sochaczewa /24 km od Rębowa/, gdzie zatrzymał się na obiad i karmienie koni od godz. 13-iej do 16³⁰;

- następnie wyruszył w kierunku Blonia i w okolicy tej miejscowości /24 km od Sochaczewa/ rozkwaterował się na nocleg we wsiach Pass - Białuty;

- dnia 15-go maja 1926 r. o godz. 14-iej, pułk w myśl rozkazu gen.bryg. Stanisława Burhardta-Buckackiego wymaszerował ze wsi Pass-Białuty/ do wsi Kampinos /15 km od Pass-Białuty/, gdzie pozostał do 16-go maja godz. 14-iej, kiedy to wyruszył do wsi Rębowa /28 km od wsi Kampinos/ i tam od 21-iej zatrzymał się na nocleg.

Następnie dnia 17-go maja o godz. 17-iej pułk wymaszerował do stałego m.p. Płock /43 km od Rębowa/, dokąd przybył o godz. 23-iej;

- skład pułku, który wyruszył pod Warszawę: 1-szy, 3-ci, 4-ty Szwadron, Szwadron CKM, Szkoła Podoficerska i Pluton Łączności; -tj. oficerów-16, strzelców-300, koni-342, karabinów-286, szabel-316, CKM-4, poza tym 3 kuchnie polowe i wozy taborowe;

- celem zabezpieczenia magazynów pułkowych /"MOB" i użytku bieżącego/ w Płocku pozostał 2-gi Szwadron, który stosownie do zarządzeń Komendanta Garnizonu pełnił służbę wartowniczą oraz był jako pogotowie do celów asystencyjnych;

Ppłk Lecewicz podaje ponad to w swoim sprawozdaniu:

...." ponieważ pułk otrzymał rozkaz wymarszu w dzień świąteczny /Wniebowstąpienie Pańskie/ i sklepy dostawców mięsa oraz chleba były zamknięte, przeto wydałem rozkaz pobrania z zapasu "MOB" - konserw mięsnych 62,4 kg., sucharów 93,6 kg. i soli 4,68 kg., co też w całości zostało zużyte. - ... zaprowiantowanie pułku było normalne. Potrzebne artykuły - jak mięso, chleb, słoninę i sól były zakupione w Bloniu i Wyszogrodzie. Poniważ owsa nie można było dostać, zarządziłem dowiezienie owsa statkiem z Płocka do Wyszogrodu..."

Ze zdarzeń charakterystycznych dla klimatu tamtych dni warto zacytować jeszcze jeden fragment "Sprawozdania":

... "Po wyjściu pułku z koszar następnego dnia, tj. 14 V 26 r. o godz. 19-iej do koszar 4 p. Strzelców

Konnych przybył oddział, składający się z 50-ciu jeźdźców /obywateli ziemskich, oraz częściowo urzędników okolicznej cukrowni, autokolumny, składającej się z 8-miu prywatnych samochodów osobowych, oraz taborów, który przywiózł ze sobą żywność dla ludzi, owies, siano oraz słomę. Oddział ten był uzbrojony w broń różnego rodzaju, jak to - kbk, sztucery, rewolwery i tp. Oddziałem tym dowodził jeden z obywateli. Wymieniony oddział przybył do Płocka, rzekomo broniąc koszar wojskowych oraz Płocka, w razie opuszczenia takowego przez wojsko, aby przeciwdziałać różnym mętom społecznym. Dnia 15.V.26 r. o godz. 5-iej rano z rozkazu Komendanta Garnizonu Płock, wymieniony oddział opuścił koszary."...

Jeszcze parę słów o oficerach, związanych z wydarzeniami, w których uczestniczył pułk. Zaczniemy od trzech generalów:

1. Gen.bryg./dyw./ Gustaw Orlicz-Dreszer, ur. 2 X 1889 r. Jadów, pow. Radzymin; zm. 16 VII 1936r. w wypadku lotniczym nad Bałtykiem, pod Orłowem. Od 14 VIII 1914 r.: w Legionach Polskich. W 1917 r.: 1 p.Uł.Leg. - dochodzi do stopnia zastępcy dowódcy pułku. Od kwietnia 1924 r. do września 1926 r. /nominalnie do początku 1932 r./: dowódca 2 Dyw.Kawalerii. /podczas "Przewrotu Majowego" - dowódca wojsk Marsz. Piłsudskiego/.

2. Gen.inż. Stanisław Taczak, ur. 8 IV 1874 r. Mieszków, pow. Jarocin; zm. 2 III 1960 r. w Malborku /pochowany w Poznaniu/. Mjr rez.niem. piechoty. W 1917-18 r.: oficer Pol.Sił.Zbr.; W Woj.Pol. od listopada 1918 r.: organizuje Sztab Generalny w Warszawie; Od grudnia 1918 r. do stycznia 1919 r.: dowódca Wojsk Wielkopolskich i do maja 1920 r. dowódca odcinka w Powstaniu Wielkopolskim, /po przekazaniu dowództwa gen. Dowbór-Muśnickiemu/. Od stycznia 1921 r. do listopada 1928 r.: dowódca 17 Dyw.Piech.; Od marca 1930 r.: st.Spocz.

/podczas "Przewrotu Majowego" - wojska rządowe/.

3. Gen.bryg./dyw./ Stanisław Seweryn Burhardt-Buckacki, ur. 8 I 1890 r. w Cannes, Francja; zm. 6 VI 1942 r. w Edynburgu /pochowany na cmentarzu Corstrophine Hill/; Zw.Strzel. /od sierpnia 1914 r. do lipca 1917 r. Legiony Polskie/: dowódca plutonu Kompanii Kadrowej; grudzień 1925 do 17 maja 1916 r.: szef Oddziału III-go S.G.; 17 maja do 28 czerwca 1916 r.: szef Sztabu Generalnego; 28 czerwca 1916 r. do 1928 r.: II-gi wiceminister S.Wojsk.

Korpus oficerski 4-go p.Strz.Kon. był zróżnicowany. Wśród młodszych oficerów od podporucznika do rotmistrza była pewna grupa, wywodząca się z b.Legionów Polskich. Wśród oficerów sztabowych, tylko nieobecny w pułku w czasie działań majowych, stały zastępca pułku, ppłk SG Grabowski Tadeusz był legionistą. Dowódca pułku ppłk Lecewicz wywedził się II-go Korpusu Wschodniego, kwatermistrz mjr Starczewski, który pozostał w garnizonie, był z b.armii rosyjskiej. Również pozostali dwaj oficerowie - mjr Iwanowski, który /wg informacji jego syna mjr mgr inż. Eugeniusza Iwanowskiego/ wyszedł z pułkiem oraz mjr Jahimowski, o którym wiemy tylko, że 10 maja powrócił z sześć tygodniowego urlopu zdrowotnego, byli z b.armii rosyjskiej.

I wreszcie odpowiedź na pytanie postawione na wstępie. Pułk wyszedł z Płocka na rozkaz gen. Dreszera a więc, aby wspomagać działania wojsk Marszałka Piłsudskiego. Wydaje się jednak, że był przewidziany do drugiego rzutu jednostek, wspomagających Marszałka - a poza tym został zneutralizowany przez grupę wojsk gen. Taczaka w rejonie Blonie-Ożarów. Działania wojskowe w Warszawie w zasadzie zakończyły się 15 maja; w tym dniu ppłk Lecewicz otrzymał rozkaz od gen. Burhardta, nakazujący przesunięcie pułku o 15 km z okolic Blonia do wsi Kampinos, gdzie pozostawał jeszcze całą dobę - aby w ostateczności powrócić do garnizonu Płock w dniu 17 maja o godz. 23-iej.

PRZYPISY

¹ - Potwierdzenie daty 13 maja znajdujemy w rozkazie późniejszym, cytowanym poniżej:

R.Dz. Nr 220, Płock, dn.25.9.1926 r. p.10. Przedłożenie wykazów Dowódcy pododdziałów dnia 27 bm godz. 15-iej przedłożoną do kancelarii Oficera Płatnika Pułku imienne wykazy PP Oficerów i Podoficerów zawodowych, którzy wyruszyli z pułkiem w dniu 13.5.1926 r. pod Warszawę.

Powyższe wykazy są potrzebne do obliczenia dodatku ćwiczebnego na czas wymarszu pułku. Zasada: Rozkaz DOK Nr I.L.68/26, PKT.20. w/z D-cy Płku
/-/ Iwanowski Mjr

² I p SK nie mógł być neutralny! W "Zestawieniu statystycznym Komisji Likwidacyjnej gen. broni L. Żeligowskiego - o stratach w ludziach w czasie od dnia 12 do 15.5.1926 r." - 1.6.1926 r., wymieniany jest po stronie Marszałka. Poległo w walkach 5 szeregowców - rannych 16 szeregowców

MATERIAŁY ŹRÓDŁOWE

1. *Rozkazy Dienne 4 pSK z 1925-26*, - CAW, sygn.I.321.34.1. oraz 2.
2. *Rozkazy Dz. 2-giej Dywizji Kawalerii z lat 1926-27* - CAW sygn.I.314.3.1.T.1
3. *Sprawozdanie z działalności między 10 a 20 maja 1916 r.* - Ppłk Z. Lecewicz "Piłsudski Institute of Amerika" - Komisja Likwidacyjna gen. Żeligowskiego T.8 dok.12.
4. *Przewrót Majowy 1926 r. w relacjach i dokumentach.*

- Wstęp i wyb. tekstów - Eug. Kozłowski. KAW 1987 r. Warszawa
5. Marian Romeyko. *Przed i po Maju*. MON 1967 r. Warszawa
 6. A. Garlicki, P. Stawecki, *Przewrót wojskowy w Polsce*. < Wojskowy Przegl. Historyczny> 1977 nr 2, 1978 nr 1, 1979 nr 4.
 7. Tadeusz Kryśka-Karski, Stanisław Żurkowski, *Generałowie Polski Niepodległej*, Edition Spotkania, Warszawa 1991 r.